

TO IN ONO.

Davorinu Jenku v spomin.

Davorin Jenko je ena najbolj znanih in čislanih osebnosti na slovenskem glasbenem torišču; vsled osebnih stikov sem se še bolje seznanil z njim — pa vendar se mi zdi prav težka naloga pisati spomin možu, čigar knjiga življenja — vsem odprta — je vendar popisana v tako skromnih obrisih in s tako preprostimi izrazi, da ne moreš niti oblike izpreminjati, še manj kaj odvzeti ali dodati, ne da bi se ti ta drobna, mirna skica med presnavljanjem razmlinčila v groteskno-bahavo karikaturu.

Rodil se je dne 9. novembra 1831. v Dvorjah, prijazni vasi lepe cerkljanske župnije na Gorenjskem. Oče — imovit gorenjski možakar — ga je poslal v šolo v Kranj, kjer je obiskoval prvi in drugi razred ljudske šole, odtod pa v Ljubljano, kjer je dovršil nižjo gimnazijo. Višjo gimnazijo je končal v Trstu. Odtod je šel študirat pravo na dunajsko univerzo, kjer je napravil leta 1861. prvi državni (pravno-zgodovinski) izpit. Pravnih študij ni dovršil, zakaj v četrtem letu pravnega študija ga je s posredovanjem ravnatelja dunajskega konservatorija Hellmesbergerja pravoslavna občina v Pančevu nastavila kot pevovodja; tu je deloval od leta 1863. do 1865. Ko mu je »Beogradsko pjevačko društvo« ponudilo mesto pevovodje, je ostal na tem mestu do leta 1871. Takrat je postal kapelnik in skladatelj »Kraljevega srpskega narodnega pozorišta«. Tu je ostal do leta 1903., ko je stopil v zasluženi pokoj, ki ga je užival do letos, ko je smrt 25. novembra zamahnila nad njim in ga pokosila.

Glasbeno se je začel razvijati že na gimnaziji, kjer je zlagal prvence svoje muze; učitelji so mu bili Mašek, Rihar, Sinico in Ricci. Pravi razvoj se pa začel na Dunaju, zlasti odkar je postal leta 1859. pevovodja »Slovenskega pevskega društva«, ki bi se moglo imenovati tudi »Slovansko pevsko društvo«, saj so zahajali tja tudi Hrvatje, Bolgari, Srbi. Veliko pomanjkanje originalnih slovenskih skladb je glasbeno jako talentiranega kapelnika takorekoč prisililo, da je za svoj zbor skladal pesmi, ki naj bi poživile delovanje društva in javnim nastopom dale več privlačne moči, pa tudi slovenskemu glasbenemu geniju pridobile čimdalje več tal ter Slovence v tujini navduševale in zbirale.

Vse te skladbe: »Hej rojaki!«, »Pobratimija«, »Tiha luna«, »Lipa« itd. so po obliki kar moč preproste, rekel bi, v narodnem duhu, v značaju narodnih pesmi, dasi jih harmonija s krepko poudarjeno četrto stopnjo, posebno še modulacija v dominantu — kjer jo je uporabil — dviga nad nivo narodnih pesmi. Ta ali ona pesem se je tako razširila, da je skoro ponarodela.

Glasbenemu in drugemu slovenskemu svetu najbolj znana skladba te dobe je slovenska koračnica: »Naprej zastava Slave«, ki jo je zložil dne 16. maja 1860. na besedilo Simona Jenka. Postala je »slovenska narodna himna« ali, kakor jo imenujejo »Novi Akordi« 1910, zvezek 3., »slovenska marseljeza«; tam skladatelj sam podrobneje popisuje genezo skladbe. V javnosti je ob prvem nastopu 22. oktobra 1860. izzvala pravi vihar navdušenja in odobravanja; razširila se je hitro

po Slovenskem, pa tudi druge Slované, zlasti Čehé in Hrvaté, je vžigala. Celo prúske vojaške godbe so jo igrále pri svojem pohodu na Češko leta 1866., prav tako ruske v vojski s Turki pri vhodih v osvójena balkanska mesta, tako da se morda izlepa kaka skladba Slovence-mojstra ni tolikokrat in v tako raznovrstnih prilikah izvajala. In res je prva perioda te skladbe silno izrazita, krepka, da kaj lahko navduši in razvname čúvstvo, dočim ostali dve periodi, posebno zadnja (trio), nekoliko zaostajata. Morebiti je ravno ta neenakost glede notranje síle in tiste neposredno učinkujoče moči tudi vzrok, da je skladba v poznejših dobah precej svoje privlačne síle izgubila in se danes hrani le bolj kot častita, dragocena svetinja, pa se le redkokdaj v javnosti pokaže; le redke so še prilike, ko si prekipevajoče narodno čúvstvo poišče izhoda s to pesmijo, bodisi pri posamezniku, bodisi pri masi. Narodna himna, če naj je res v polnem pomenu besede to, pa mora taka biti, da kar nehote zazveni v srcih, da se izlije iz grl in kot navdušen spev, kot višek čúvstev prevzame posameznika in množico.

Zdi se tudi, da je za tako splošno rabo nekoliko preobširna, zakaj pesem, ki naj v vsakem oziru služi kot narodna himna, je najboljša, če je po formi preprosta: kratek, markanten stavek v največ tridelni »mali pesemski obliki«, kakršna je n. pr. »Lepa naša domovina« ali poljska »Hej Slovani« ali naša »Cesar-ska«, ki so si jo tudi Nemci v rajhu prilastili z besedilom »Deutschland, Deutschland über alles«. Oblika koračnice je nekoliko manj primerna; tretji del, trio, s tega vidika presojan, skladbi kot narodni himni gotovo ni v korist. Široke mase ljubijo preprostih, krepkih, enostavnih potez; za take elementarne učinke, kakršne naj doseže narodna himna, je enovita, preprosta, izrazita elementarnost čez vse potrebna.

Pa pustimo to razglabljanje; pesem je storila svojo dolžnost in dosegla brez dvoma veliko več kakor je skladatelj sam izpočetka z njo nameraval, in bo Slovincem prav gotovo tudi nadalje ob slovesnih prilikah ljuba.

Do viška se je Davorin Jenko razvil šele v svoji službi kot kapelnik kraljevega gledališča v Belgradu. Sicer je že prej zložil celo vrsto skladb na srbsko besedilo — v tem oziru je zastavil prvo brazdo v popolnoma neobdelano celino — toda šele tu je imel priliko poseči po večjih simfoničnih oblikah. Zložil je leta 1882. opereto »Vračara ili Baba Hrka«, ki je vzbudila veliko navdušenja in skladatelju prinesla obilo priznanja; vmes je zložil sedem uvertur za orkester in več raznih drugih skladb. Njegovi uspehi in plodnosno delovanje na glasbenem polju so mu donesli marsikako odlikovanje; omenim naj le kralja Milana, ki ga je odlikoval z redom četrte, nesrečni kralj Aleksander pa z redom tretje vrste svetega Save in s kolajno kneza Miloša. Bil je aktivni, oziroma častni član raznih kulturnih društev, med drugimi »Kr. srpske akademije«, »Srpskoega učenog društva«, »Srpske Matice«, »Glasbene Matice« v Ljubljani itd.

Skladbe, v kolikor so mi znane, nosijo predvsem narodni značaj, bodisi slovenski, bodisi srbski; v celoti so preproste, toda gorko občutene. Odete so splošno

v neko mehko, nekoliko sentimentalno-svetožalno, pa bolj v Prešernovo istinito, kot Stritarjevo umetno narejeno. Prav ta resničnost mehkega čuvstvovanja bo tudi vzrok, da se brzkone nobena nagrobnica še ni večkrat pela kot njegov: »Blagor mu«, ki vselej najbolje učinkuje in je vedno primerna in lepa, rekel bi, nova. Tudi »Glasbena Matica« je skladatelja ž njo spremila v grob. Jenko se je znal nasloniti na že dane glasbene opore bodisi pri nas, bodisi v Srbiji, zato se je njegovih skladb vse oprijelo: glasbeniki in ljudstvo.

Osebnost je bil Jenko miren, ljubezniv značaj, ki se izlepa ni razburil; poglavitna lastnost njegovega značaja je bila skromnost: skromen v stanovanju, skromen v besedi, v življenju, obleki, hoji, sploh v vsej zunanjosti. S svojimi lepimi, velikimi uspehi ni silil v ospredje; če je govor nanje nanesel, je stvarino narkratko obdelal in obrnil besedo drugam. Navzkriž smo si prišli včasih le glede najvažnejših in najvišjih kulturnih vprašanj, pa le bolj akademično, brez strastnega prerekanja, čeprav smo stali na popolnoma različnem stališču.

Še eno izredno dejstvo naj mi bo dovoljeno omeniti: Jenko je bil eden tistih redkih slovenskih umetnikov, ki mu umetnost ni nosila le duševnega, ampak tudi dovolj materialnega uspeha; eden tistih redkih, srečnih, za katere ne velja Prešernova beseda:

Step je, kdor se s petjem ukvarja.

Dr. Fr. Kimovec.

Naše slike.

Zaradi težavnih poštnih zvez z Italijo nam ni bilo takoj v prvi številki »Dom in Sveta« mogoče pričeti s slikami iz italijanske renesanse, kakor smo obljubili. Priobčujemo tedaj druge, pa nič manj zanimive priloge. Nekaterim našim naročnikom se naše slike morda zdé le preveč neaktualne, nekam »preakademične«; hoteli bi takih, ki govore o današnjem dnevu, o velikem boju, ki ga bojujejo narodi. In vendar ne škoduje, če govori »Dom in Svet« v splošnem hrupu vsaj s svojimi slikami mirni govor preteklosti, če skuša tudi v tem času nemoteno vršiti svojo pravo nalogo, kolikor mu je mogoče. Mislimo, da storimo bolje, če se ubranimo povodnji aktualnih fotografij in risb, ki preplavljajo mnoge liste, tednike in dnevnike, in katerih enakomerna aktualnost postaja že neaktualna; marsikomu bo le dobro delo, če mu odpočije oko, trudno dnevnih grozot, na miroljubnem delu velikih mojstrov.

Albrecht Dürer (1471—1528): Sv. Trije kralji.

Kljub obilici prikazni na tej sliki, oseb in predmetov, je nje prvi vtis vendar zelo jasen; glavni prizor in vsa okolica je lahko pregledna in se nam takoj vtisne v spomin. Vzrok je velika kompozitorska enotnost te slike.

Že prva skupina, Mati božja z Detetom in kleččim Kraljem, tvori celoto zase, trdno sklenjeno v trikotniku, ki gre preko hrbta Device in Kralja in se končuje v kelihu zadaj stoječega Kralja. Enako nerazdružljivo celoto tvori cela osprednja skupina: zopet trikotniški lik, ki raste iz obeh spodnjih kotov slike in čigar vrh tvori osrednje drevo v ozadju. Ta sistem črt se slednjč še enkrat v velikem ponavlja v celotni kompoziciji, naznačen na desni v strmo naraščajoči pokrajini in na levi s krepko poudarjeno poševno črto

strešne deske. Trdnost daje tej kompoziciji križajočih se črt idealna navpičnica stoječega Kralja. Motiv trikotnika se ponavlja na sliki v malem še nešteto krat, kakor bo pazljivi gledalec lahko videl. — Ta kompozitorska doslednost je vzrok, da je slika tako jasna in pregledna; vse je v odnosu med seboj in ničesar ni mogoče odstraniti, da se ne poruši notranja urejenost. Na prvi pogled se dozdeva, kakor bi desni, zamorski Kralj motil enotnost, simetričnost glavnega prizora, pa si ga je treba samo zakriti, da se prepričamo, kako slika brez njega takoj izgubi svoje notranje ravnovesje; in isto smemo trditi ne le o vseh osebah, temuč tudi o skoro vseh predmetih. Te umetnosti kompozicije se je Dürer naučil od Italijanov, le da jo je na sebi lasten način še razširil in izpopolnil.

Slika deluje religiozno na sprejemljivega gledalca. Kako nežno je razmerje med starim, kleččim Kraljem in božjim Detetom, kako sta obraza obeh zadaj stoječih polna občudovanja in iskrene vdanosti! Vendar pa je doba renesanse kakor v Italiji tako tudi v Nemčiji doba realizma, doba teženja po aдекватnem izražanju stvari, kakršne so; tak čas ljubi stvarnost ter ne idealizira čez mero. Isto vidimo pri Dürerju. Stoječi Kralj je v slavnostni opravi nemškega kneza in nosi dolge lase, kakor jih je nosil Dürer sam, Mati božja je nemška meščanka s tipičnim ovalnim obrazom, okroglih, temnih oči in nizkega čela, kakršne je Dürer vedno slikal, božje Dete se nič ne zaveda slovesnosti trenutka in radovedno sega po dragocenem darilu, ki mu ga je prinesel Kralj; v ozadju skalovita pokrajina s srednjeveškim nemškim gradom ter dvorišče, na katerem se gibljejo viteški oprode, spremstvo Kraljev; borni hlev se je izpremenil v pravo grajsko razvalino, naslikano, rekel bi skoro, »po naravi«, z vsemi mnogovrstnimi podrobnostmi.

Z eno besedo: Duh renesanse, realizma, kakor smo ga označili v prvi številki našega lanskega letnika, ustvarja v Nemčiji isto, kar je ustvaril v Italiji, izpreminjajoč po krajevni potrebi le postranske posameznosti, v glavnem pa težeč povsod za istim.

Hans Holbein (1497—1543): Henrik VIII.

Da je res tako, nas uči portret Henrika VIII., katerega splošno pripisujejo Hansu Holbeinu, dasi ni popolnoma gotovo, ali je njegovo delo. Holbein je bil Dürerjev sodobnik; zanimivo je opazovati, da se duh istega časa razodeva v portretu prav tako očitno, kakor se je razodel v religiozni sliki Dürerjevi.

Zopet zanima umetnika v prvi vrsti prikazen kot taka. Obraz mogočnega, krutega vladarja je naslikan z vso resničnostjo, brez olepšave in idealiziranja; izraz pohotnosti, napuha in samovolje je podan brez zadržka; če se človek zagleda v te oči, zalite z maščobo lic, se mu zazdi, da se mu zvijačno smehljajo. Nič manj, če ne več pozornosti ima slikar za obleko nego za obraz, zaradi katerega je bila slika izdelana. Ves bogati sijaj kraljevske obleke je izvršen s skrajno natančnostjo, vsaka malenkost, najneznatnejši okras je izdelan do zadnje pičice. V bogastvu zlata, dragih kamenov, hermelina, brokata in žameta izginja glavna stvar, oseba sama; Holbein ni imel nič manj skrbnega dela s čudovitim ročajem kraljevega meča nego z njegovim obrazom in se najbrže tudi ni manj zanimal zanj.

Ta ljubezen za predmet brez ozira na njegovo duševno vsebino se je morala končati z naturalizmom.